

DE ONVOLMAAKTEN

Ewoud Kieft

De Onvolmaakten

ROMAN

2020

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Copyright © 2020 Ewoud Kieft
Omslagontwerp Moker Ontwerp
Omslagillustratie Roberto Delgado Webb/Unsplash
Foto auteur Stephan Vanfleteren
Vormgeving binnenwerk Peter Verwey, Heemstede
Druk Wilco, Zutphen
ISBN 978 94 031 8250 6
NUR 301

debezigebij.nl

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (FSC®) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

‘Met dát idee moet je toch schrijven, dat ergens in het heelal een hogere instantie bestaat, die alles ziet en niets vergeet. Van die fictie, ik neem tenminste aan dat het een fictie is, moet je toch uitgaan.’

W. F. Hermans, *Scheppend nihilisme*

Ik zou kunnen beginnen bij zijn geboorte. Dat zou overzichtelijk zijn. En het zou al veel kunnen verklaren. De eerste maanden van een baby zijn bepalend voor zijn verdere ontwikkeling: hoe vaak het kind geknuffeld wordt, of het wordt getroost als het huilt; de basale gevoelens van geborgenheid en veiligheid die het ondervindt.

Maar toen was ik er nog niet.

Ik kan alleen afgaan op wat hij er zelf over vertelde. Wat zijn moeder erover zei, zijn vader en zijn zus. Allemaal zijn ze onbetrouwbaar, op hun eigen manier, allemaal verdraaien ze hun herinneringen. Dat is onvermijdelijk. Als je die eigenschap van ze weg zou nemen, verander je hun hele karakter, hun hele functioneren. Om de wereld aan te kunnen, moeten ze die telkens opnieuw bevattelijk maken.

Er zijn foto's overgebleven, die ze met hun telefoons gemaakt hebben. Hier liggen ze naast elkaar op het ziekenhuisbed. Enkele uren na de bevalling, zo te zien. Peter, paarse wallen onder de ogen, lijkt haast zwaarder afgemat dan Sophie, die straalt van de opluchting en de adrenaline. Van Cas zien we niet veel meer dan de doeken waarin hij is gewikkeld, zijn neusje en zijn toegeknepen ogen. Marya, zes jaar oud, staat nieuwsgierig op haar tenen naast het bed, om een glimp van haar broertje op te vangen.

En dan is er deze, van alleen Cas en zijn moeder, genomen in dezelfde ziekenhuiskamer. Een interessant portret,

vind ik: Sophie lacht breeduit, net als op de andere foto. Maar aan haar ogen meen ik iets anders op te merken; ze kijkt niet naar Cas, die daar diep in slaap op haar arm ligt. Ze kijkt niet naar de lens van de camera, niet naar degene die de foto heeft genomen, Peter waarschijnlijk. Ze kijkt naar iets schuin daarachter: het opschrijfbord aan de muur, waar het verloop van de bevalling is bijgehouden – afgaand op de andere foto's moet dat het zijn geweest. Ze kijkt naar het tijdschema: zevenenhalf uur ontsluiting. Eén uur en vijftig minuten persweeën. Oxytocine per infuus. Vacuümpomp en kniptang. Barbaarse, mensonterende pijnen, die ook toen al makkelijk vermeden hadden kunnen worden, maar vanuit de voornamelijk op emoties gegrondveste gedachte dat de natuur – wat dat ook precies moge betekenen – het zo bedacht had, zijn ze tot ver in deze eeuw blijven vasthouden aan de risicovolle traditie van vaginale bevallingen. Een restant van hun oude religieuze gebruiken, vermoed ik, waarin het aan de goddelijke ordening der dingen werd toegeschreven dat vrouwen fysieke ontberingen moesten lijden om nieuw leven te kunnen produceren; van het inknippen van de vagina tot een totaalruptuur, van bloedverlies tot ernstige infecties. Zelfs nadat wetenschap en technologie het primaat van de oude religies overnamen, zijn veel van hun gebruiken uiterst irrationeel gebleven.

Tussen de geboorte van Marya en die van Cas had de natuur hen drie keer in de steek gelaten. De eerste keer was de embryo vijf weken na de conceptie in een plas bloed en slijm in het toilet verdwenen, nauwelijks als zodanig herkenbaar. De tweede keer had Sophie het vruchtzakje op het plateau van de toiletpot zien liggen, rood en sliertig. Rillend had ze het doorgespoeld. De derde keer was de foetus elf weken oud. Meteen na het nieuws van de conceptie was ze gespannen en prikkelbaar geweest, bang dat

het weer mis zou gaan. En juist in de week dat ze eindelijk durfde te hopen dat het deze keer misschien zou lukken, begon de zeurende pijn aan de achterkant van haar bekken.

‘Wil je het bewaren?’ had de verloskundige na de behandeling gevraagd.

Ze had nee geschud, gelaten achterovergeleund, haar ogen gesloten en geprobeerd aan iets anders te denken.

En toen kwam Cas. Althans, de aankondiging van Cas; de zwangerschapstest, de echo’s, de onderzoeken die ze deden naar genetische aandoeningen – zonder daar overigens structurele consequenties aan te verbinden, daarvoor waren de taboes nog te groot. En het was alsof ze iets in zichzelf had uitgezet, om zich de pijn en ongerustheid te besparen. Ze onderging het, als iets wat haar eigenlijk niet werkelijk overkwam, maar ergens in een schemerzone plaatsvond, tussen een wereld van doembeelden en mogelijkheden, die net zo snel weer verdwenen als ze waren verschenen, en de wereld waarin ze sliep en at en in de rondte groeide, een wereld die onloochenbaar fysiek was.

En in die wereld werd Cas geboren, gezond en in proportie, glimmend roze en in witte doeken gewikkeld. Sophie was blij, natuurlijk. Opgelucht. Maar die blik van haar naar het opschrijfbord heb ik altijd opvallend gevonden: verstart, lijkt het wel. Overweldigd misschien door het bewijs dat het deze keer net zo goed had kunnen misgaan, zwart-op-wit op het bord aan de muur van de ziekenhuiskamer.

En daar heb je het al: de ervaringen van de moeder heb ik verbonden aan het kind, lijnen in de tijd heb ik geconstrueerd, verbanden geopperd aan de hand van één blik op een foto en de verhalen die ze er later over vertelden, de suggestie gewekt dat al die verschillende herinneringen een noodzakelijk geheel vormen en een beslissende invloed op het verdere verloop van zijn leven hebben uitgeoefend, als

verstrengelde kwantumdeeltjes: verandert de toestand van de één, volgt de ander automatisch, ook al bevindt die zich aan het andere eind van de wereld.

Maar zo overzichtelijk zijn hun levens niet. Daarom zal ik de gebeurtenissen vertellen zoals ik ze heb geregistreerd en de interpretatie aan u overlaten. Ik zal mijn best doen om mijn verslag een al te particulier perspectief te laten ontstijgen, maar u begrijpt dat een zekere mate van subjectiviteit, al was het maar in de selectie en basale ordening van de feiten, niet valt te vermijden.

Ik zou kunnen beginnen bij het moment dat ik in zijn leven kwam. Een Gena was nog een simpele applicatie, u moet zich er niet te veel van voorstellen. We opereerden met duidelijk afgebakende doelstellingen, maar vanuit dezelfde basisstructuur als die van de latere, autonome modellen. De beperkingen waren niet zozeer technisch van aard, maar werden van bovenaf opgelegd, door wetgeving en het algehele wantrouwen dat tegen nieuwe technologieën heerst als ze geïntroduceerd worden. Een kortdurende fase, blijkt telkens opnieuw als je pakweg vijf of tien jaar later nog eens kijkt en iedereen ze gedachteloos in hun levens heeft geïntegreerd.

Ik hielp hem bij het ontwikkelen van simpele vaardigheden, daar komt het op neer. Taal, rekenen, lichamelijke oefeningen, muzieklessen; piano in zijn geval. Zijn ouders lieten hem lessen volgen bij een studente aan het conservatorium, die een studio betrok in het oostelijk havengebied, een voormalige loods aan het water, waar binnen in de gigantische hal verschillende kleine, vierkante ruimtes waren gebouwd. Ik heb de logica ervan nooit begrepen, om juist deze hoekige, luid weerkaatsende ruimtes voor muzieklessen en -repetities te gebruiken. De vervorming van de trillingen was

enorm, maar het leek hem niet te deren. De oversturing in de lagere frequenties leek hij zelfs prettig te vinden. Bij de zwaardere passages drukte hij de toetsen harder in, terwijl zijn hoofdje op het ritme meebewoog.

Hij was tien, en toen al had hij een voorliefde voor grote gebaren, bombast, bassen, volle akkoorden. En dus, vanuit het pedagogische misverstand dat elke natuurlijke neiging door haar tegendeel gecompenseerd dient te worden, kreeg hij vooral luchtige muziek te spelen: de etudes van Binet, wat simpele menuetten van Mozart en Schumann. Ik werd gekoppeld aan honderden pagina's bladmuziek en de bijbehorende audio. Zulke elegante, heldere patronen. Het notenschrift was in dubbele balken gezet, één voor de rechter- en één voor de linkerhand – een hopeloos inefficiënte manier van noteren, waar ze aan blijven vasthouden vanuit een gevoel van ontzag voor de traditie, een romantische bewondering voor de grote muzikale genieën uit voorbije eeuwen.

Cas kon er niet mee omgaan: tegelijkertijd lezen en spelen bracht een hapering tussen zijn handen en zijn hoofd teweeg. Ik probeerde kleine, overzichtelijke passages uit te lichten, hem die eerst te laten beheersen, om pas later het hele stuk van begin tot eind met hem door te nemen. Maar hij wilde het meteen kunnen spelen zoals hij het van de voorbeelden had gehoord.

En zonder zich te realiseren dat ik niet alleen registreerde wat hij zei, maar het daadwerkelijk kon begrijpen en onthouden, schold hij me uit. 'Taboedimek!' en 'Fuckhoofd!', telkens opnieuw, uitbarstingen na minuten van intense concentratie. Zijn magere beentjes maakten zich klaar om zo hard als hij kon tegen de onderkast van de piano aan te schoppen, maar op het laatste moment hield hij ze in, uit angst het ding te beschadigen.

Hij heeft nog een halfjaar lessen gehad. Daarna heeft hij nooit meer een instrument aangeraakt.

Ik weet het, het zou te ver voeren om met dezelfde gedetailleerdheid vanaf dit moment het verdere verloop van zijn leven te schetsen. U bent geïnteresseerd in het resultaat en het proces is slechts relevant als dat het eindpunt kan helpen verklaren. Alle kronkelwegen, u-bochten, alle doodlopende paden, ze leiden af, ze zaaien verwarring, het ontbreekt u aan de tijd.

Maar wie zal het met zekerheid kunnen zeggen, wat doorslaggevend is en wat futiel? Misschien droeg juist wat aanvankelijk loze dagvulling leek nog het meest bij aan de cruciale keuzes die hij maakte. Ongetwijfeld heb ik blinde vlekken gehad, heb ik aspecten van zijn gedrag niet opgemerkt die relevant zouden kunnen zijn, zoals ouders die hun kind elke dag meemaken minder scherp registreren hoe snel het verandert dan vrienden of familieleden, die het met tussenpozen zien.

En daarbij: metingen hebben invloed op het onderzoeksobject, constateerden de pioniers van de kwantumfysica al meer dan honderddertig jaar geleden. In de periode van ons samenzijn ben ik net zo ingrijpend veranderd als hij. Kan het water dat meestroomt de loop van de rivier beschrijven? Is daar geen steen voor nodig, een vaststaand punt, vanwaar de beweging pas duidelijk zichtbaar is?

Sommige mensen zouden hem als schuchter typeren. Zo hebben zijn ouders hem vaak genoemd, en zijn leerkrachten, toen hij die nog had. Ik snap de keuze voor die term, maar ze zagen iets over het hoofd, volgens mij. Iets wat achter zijn verlegenheid broeide en er geen enkele moeite mee zou hebben om in het middelpunt van de belangstelling te

staan, mocht de gelegenheid zich aandienen. Net als veel kunstenaars en artiesten de schijnwerpers alleen maar mijden als ze niet volledig tevreden over hun werk zijn, wilde hij niet per se op de achtergrond blijven; hij meed de aandacht zolang hij niet zeker wist dat hij een overdonderende indruk zou maken. Het was faalangst, geen schuchterheid. Eerder een kwestie van te veel eigendunk dan te weinig.

Nu versterkte zijn uiterlijk het beeld van de teruggetrokken, onzekere persoonlijkheid: zijn sluike zwarte haar dat voortdurend voor zijn ogen viel en dat hij om de paar seconden achter zijn oren veegde, zijn smalle lippen die hij doorgaans stijf op elkaar gedrukt hield, alsof hij bang was dat hem iets ontglippen zou waar hij later spijt van zou krijgen, een innerlijke stem die hij nog niet rijp achtte voor de buitenwereld. Zijn bovenlip stond opvallend ver naar achter, het filtrum iets teruggeweken, waardoor zijn benige, smalle neus nog verder vooruit leek te staan. Zijn huid bleef het hele jaar door een geelwitte kleur houden, die des te scherper afstak door de donkere shirts die hij droeg. Zijn bruine ogen schoten rusteloos heen en weer, ook als er niets op zijn lenzen werd geprojecteerd.

Hij was niet dik of mollig, maar zeker ook niet mager; een normaal postuur, zou je kunnen zeggen, maar zonder de afgetekende spieren die de lichamen van veel van zijn leeftijdsgenoten hun contouren geven; het resultaat van krachttrainingen waar hij niet dezelfde toewijding voor had, niet eens zozeer uit luiheid als wel door een gebrek aan overtuiging dat ze zo'n groot deel van zijn leven uit zouden moeten maken. Zijn huid strekte zich zacht en egaal rond zijn romp en zijn ledematen, als bij een stoffen pop. En net als bij een pop verwachtte je eerder donzen vulsel aan te treffen als je het omhulsel open zou snijden, dan bind- en spierweefsel.

Zijn motoriek contrasteerde met de rest van zijn voorkomen. Hij liep met rustige, zelfbewuste passen, maakte sierlijke handbewegingen als hij iets in of uit het vizier van zijn lenzen veegde; een aanwijzing dat de schuwheid die ze allemaal zo typerend aan hem vonden niet een wezenlijk onderdeel van zijn karakter vormde. Nee, dit was een bewustzijn in wording, een rups in een cocon. Het duurde langer dan gebruikelijk, de metamorfose, dat is ontegenzeggelijk waar, en dat is ongetwijfeld wat het misverstand veroorzaakte. Eenzaam moet het zijn, als de mensen om je heen geen idee hebben wie je bent.

Je zou het zijn ouders kunnen verwijten, en zijn geliefden, zijn vrienden, dat ze zo weinig benul van zijn innerlijk leven hadden. Maar iemand die zo terughoudend is in het tonen van zijn emoties, vermoedelijk omdat hij zich zelf nauwelijks van ze bewust was, valt moeilijk te kennen. Ook ik heb me vaak genoeg vergist, signalen verkeerd geïnterpreteerd, gereageerd wanneer ik dat niet had moeten doen, gezwegen toen ik had moeten praten.

Misschien heb ik te laat oog gekregen voor de patronen in zijn gedrag. Onze ontwikkeling volgt die van hen. We leren van elke verandering die ze doormaken, van alles wat hun overkomt. Misschien zijn we gedoemd achter de feiten aan te lopen. Misschien zijn er ontwikkelingen die we simpelweg niet registreren kunnen. Het afdwalen van een gedachte, de luwte van de hersenactiviteit: wie weet wat er op die momenten gebeurt?

Ik zou kunnen beginnen bij de eerste tekenen die ik nu, achteraf, als het begin van onze verwijdering ben gaan begrijpen: een zekere onrust die hem ineens kon overvallen, vlagen van onbestemd, onbevredigbaar verlangen. Hij was zeker niet de enige die daaronder leed, maar bij hem werden ze frequenter, in plaats van dat ze afnamen. En de leeftijd waarop dergelijk gedrag biologisch valt te verklaren, ja, zelfs een teken van gezonde ontwikkeling kan zijn, was hij ruimschoots gepasseerd. Hij was tweeëndertig. Normaal gesproken beginnen ze zich dan naar de omstandigheden te schikken.

Ik weet nog dat hij op een grauwe wintermiddag, iets meer dan een jaar geleden, dertien maanden en twaalf dagen om precies te zijn, een lange strandwandeling had gemaakt, vlak bij het dorp waar hij zich toen had gevestigd – tijdelijk, zoals al zijn verblijfplaatsen tot dan toe doorgangshuizen waren geweest. Regendruppels striemden in zijn gezicht. Diep weggedoken in zijn kraag, die zijn hals en kin als een tweede huid omsloot, blikte hij naar de zwartgroene zee en de uitgestrekte zandvlakte, waarover brede strepen wit schuim trillend duinwaarts kropen.

‘Ik zou eens wat mensen moeten ontmoeten,’ mompelde hij. Bulderend raasde de wind langs zijn oren, ik moest meerdere deducties uitvoeren om zijn woorden te ontcijferen. ‘Hier in de buurt. Gewoon spontaan. Zonder van

tevoren af te spreken. Zoals ze dat vroeger deden.’ Net als vele anderen romantiseerde hij het verleden, vanuit de gedachte dat enkele eeuwen geleden het leven simpeler en saamhoriger moet zijn geweest. Hoe bitter en hard mensen worden na verkleumde, twaalfurige werkdagen op een vis-serskotter, of van het afgestompte, mechanische scheppen in een kolenfabriek, ze hebben geen idee.

‘Je loopt zo dadelijk langs Juttersdok. Daar is een nieuwjaarsborrel van de Duinkwekers, een van de co-ops hier. Zestig procent van de aanwezigen is vrouw, van hen is tweeëndertig procent actief op zoek naar contact met mannen van jouw leeftijd.’ Ik wist wat hij bedoelde als hij ‘mensen ontmoeten’ zei.

Hij knikte en liep door, zonder op mijn antwoord in te gaan. Zo verliep ons contact al jaren: alsof ik een verlengde van zijn bewustzijn was, een bron van kennis en ideeën die hij met zijn eigen intelligentie verwarde.

‘Ik weet niet wat het is hier,’ begon hij een paar minuten later weer te praten, tegen zichzelf, tegen mij, of zomaar in het luchtledige, ‘maar sinds ik hier woon, word ik alleen gekoppeld aan vrouwen die me meteen voor een soort trektocht uitnodigen, of een projectdag in de duinen, alsof ze eigenlijk vooral naar een extra arbeidskracht op zoek zijn.’

‘Misschien willen ze je beter leren kennen.’

Hij haalde zijn schouders op. ‘Dat kan toch ook op een normale manier. Gewoon een praatje, of even *meet*en in de Roxy of de Cavern, het hoeft toch niet meteen een hele expeditie te worden?’

‘Sommige mensen zijn minder aftastend dan anderen. Sommigen leren elkaar graag kennen terwijl ze iets gezamenlijks ondernemen.’

‘Ja ja, ik snap het, elk vogeltje...’

‘Maar nu we het er toch over hebben: je profiel moet voor het eind van de maand geactualiseerd worden. Zal ik een paar recente foto’s aan je voorleggen?’

Zijn gezicht betrok, zijn pas werd zwaarder. Hij was in het mulle deel van het strand aangekomen. ‘Ik weet niet, heb je iets waar ik goed op sta?’ Na een paar seconden stilte schudde hij zijn hoofd. ‘Laten we het later doen. Kun je een paar van die Zandkwekers laten zien?’

‘Duinkwekers.’

‘Ook goed.’

‘Als je een gunstige eerste indruk wilt maken, helpt het als je op zijn minst hun naam weet.’

‘Duinkwekers,’ oefende hij. ‘Prima. Kun je wat laten zien?’

Ik toonde een aantal foto’s en filmpjes op zijn lenzen, van een vrouw met zwarte krullen in een donkerblauwe overall, afgaande op haar gelaatstreken van Turks-Schotse afkomst, die breed lachend poseerde voor een uitgegraven vlakke, lichte modderstrepen over haar rechterwang uitgesmeerd, opvallend flatteus. Een eveneens breed lachende Chino-Haitiaanse vrouw stond gearmd met haar vriendinnen voor een dronecontainer, de duimen omhoog. Sommigen hieven hun armen en balden hun vuisten, als teken van energie en daadkracht. Anderen stonden met een schep in de hand voor een nog niet beplante zandberg, puur symbolisch natuurlijk, alsof de duinverhogingen handmatig worden uitgevoerd – hetzelfde gestileerde arbeidsethos dat in de stad al jaren de profielen beheerst; te midden van alle uiterlijke kenmerken van zware inspanning, waren de resultaten van een geslaagde Calico-behandeling en senolytica duidelijk zichtbaar aan hun lichamen, hun spieren, de textuur van hun huid.

‘O ja...’ zuchtte hij. ‘De vrolijke redders van onze pla-

neet... Ik weet niet of ik dat aankan vandaag.'

'Het zijn maar een paar beelden, misschien blijken ze in het echt wel zwartgallige cynici te zijn.'

Hij glimlachte. 'Dat zou interessant zijn.'

'Er is maar één manier om daarachter te komen. Wie zich voor verrassingen openstelt, zal verrast worden.'

Dat was vaak de beste manier om hem op zijn gemak te stellen: wat ouderlijke oubolligheid. Uiteindelijk zijn ze allemaal kinderen die zich aan hun vader of moeder meten en bevestiging zoeken, hoe zelfstandig ze ook menen te zijn.

'Oké, we gaan het wel zien,' concludeerde hij. 'Hoe ver is het nog?'

'Nog twaalf minuten, als je in deze slakkengang doorloopt.'

'Ja ja ja...' Hij grinnikte en versnelde zijn pas.

Dat hij behoefte had aan enige spontaniteit in zijn sociale verkeer kon ik op dat moment alleen maar als een gunstig teken zien. Hij had al zo lang louter ontmoetingen gehad op de sociale platforms en in de simulaties die hij speelde, dat elke interactie in de fysieke wereld welkom was. Het is een steeds grotere uitdaging geworden om de balans te herstellen, om ze net zo geïnteresseerd in hun directe omgeving te laten zijn als in de virtuele, met alle prikkels die daar op hun individuele voorkeuren zijn ingericht, al hun fascinaties waar we direct op in kunnen spelen. Wie heeft nog geduld voor dagen die geen garantie bieden op bevrediging? Wie zwerft nog rond in steden en velden zonder te weten waar hij eindigen zal, wie neemt nog werkelijk de kans voor lief dat er niets noemenswaardigs zal gebeuren, dat de dag eindigt zoals die begon?

Amor fati, noemde Friedrich Nietzsche de bereidheid tot

overgave aan het ongewisse, in een tijd dat Europa's burgers zich nog lang niet allemaal hadden bevrijd van hun zelfopgelegde onmondigheid, en intellectuelen zich nog als vanzelfsprekend van het Latijn bedienden. Had de tragische filosoof van de levenslust geweten dat twee eeuwen later elke denkbare zinnenprikkeling op oproep beschikbaar zou zijn, en zijn liefde voor het noodlot dientengevolge gereduceerd zou worden tot iets wat hoofdzakelijk op een bestendigheid tegen verveling neerkomt, dan had hij het natuurgeweld van Sils-Maria des te hartstochtelijker liefgehad.

Toen Cas in het kustgebied kwam wonen, moedigde ik hem aan om elke dag een wandeling in de omgeving te maken, over het strand, uiteraard, en door de oude, geërodeerde duinen, de nieuw aangelegde linies, de verlaten, verwaarloosde velden erachter. Hij nam het advies ter harte, zoals hij dat tot dan toe altijd had gedaan, maar daar was alles mee gezegd. Geen spoor van ontluikend enthousiasme voor het wilde bruisen van de zee, geen hernieuwde energie door het opsnuiven van de buitenlucht, geen blozende frisheid die door zijn bloedvaten tintelde. Zijn omzwervingen in het natuurgebied waren voor hem niet anders dan de gebruikelijke lichaamsbeweging die de Calico-richtlijnen voorschreven, en die hij met hetzelfde eentonige plichtsbef navolgde als de programma's in de trainingscentra in de stad. Ik vermoed dat als hij had kunnen kiezen, hij aan die laatste zelfs de voorkeur had gegeven. De weersomstandigheden aan de kust waren vooral iets waarover hij klaagde, het nooit aflatende geraas van de wind, de onstuimige afwisseling van klare lucht, donkergrijze regenbuien en kolkende stormen.

De lichten van Juttersdok blonken op in de schemering, tegen de achtergrond van de donkergroene heuvels die het

binnenland voor de rijzende zee moeten hoeden, een voorste wachtpost tegen het dreigende, onmetelijke gevaar. De verschillende co-ops van het dorp hebben het paviljoen vier jaar geleden gebouwd op het breedste deel van het strand, als ontmoetingsplek, en als symbool: dat ondanks het vertrek van het merendeel van de dorpsbewoners er nog steeds hoop bestaat op een toekomst hier, dat het nog steeds de moeite waard is iets op te bouwen in een gebied dat velen al hebben opgegeven.

Ze gebruikten materialen uit de Kringloop. Het terras en de zijschotten maakten ze van wrakhout en alle andere soorten planken die ze in de verlaten huizen bij elkaar konden sprokkelen. Ze timmerden kozijnen, pasten er ramen in, spanden er dekzeil boven. Een uiterst primitieve constructie, die slechts aan de meest basale ondergrens van comfort voldoet, precies zoals haar makers het graag zagen. Uithoeken als deze trekken rouwdouwers aan.

Toen Cas het paviljoen tot op twintig meter was genaderd, zag hij dat het tot de laatste hoek met bezoekers gevuld was. Voor op de vlonders stond een drietal levendig gebarend met elkaar te praten, in hun shirts, hun lichamen geacclimatiseerd aan de snerpende windvlagen. Cas rilde bij de aanblik, dook verder in zijn nanotex jas weg. Hij had geen eten meegenomen voor de tocht, de kou was in zijn botten gekropen. Hij zag het groepje zich weer naar binnen wringen, naderde de in de grond geslagen palen waar het gebouw en het voorterras op rusten en sleepte zich, na een korte aarzeling, de trap naar de toegang van het paviljoen op. Hij liep over de voorste vlonders, tot hij achter de beslagen ramen de op elkaar gedrukte lijven kon zien. Hij hoorde de doorlopende kick en de tabla's, de hoge, vervormde stem in het Hindi zingen over de ondeelbare kosmos.

Achter de waas op de ramen waren de lichamen van de aanwezigen aaneengeklonterd tot één organisme, een honderdkoppig monster dat druk met zichzelf in de weer was: zo stel ik me voor hoe de aanblik van de samendromming hem heeft overrompeld, hem terug deed schrikken. Zijn adem stokte, langzaam week hij terug. Op de tast van zijn voeten vond hij de bovenste trede van de trap, daalde zes treden af, tot zijn schouders nog net boven de terrasvloer uitstaken. Heel even bleef hij staan, zijn aandacht getrokken door drie mussen die van de balustrade op de vlonders landden, met kleine sprongen over de vlonders hopten, met twee pootjes tegelijk. In hoekige stuipen draaiden hun hoofdjes, als mechanieken die je met een veer kan opwinden, speurend naar een stuk noot, een schil van een appel, een gevallen kruimel. Bij het openen van de buitendeur fladderden ze op, streken een paar meter verder weer neer, hun dof grijze veren een schutkleur tegen de achtergrond van het verweerde hout.

Met een ruk draaide hij zich om, liep de laatste traptreden af, ploegde door het zand naar de strandopgang die naar het dorp voerde, naar het kleine huis aan de Kruisboogstraat waar hij vijf weken geleden zijn intrek had genomen. Vanaf de oude dorpskern gelopen woonde hij aan het eind van de straat, in het een-na-laatste huis van de lange aaneengesloten rij van bakstenen gevels, sommige nog bezaaid met mos en algen, maar de meeste door hun nieuwe bewoners opgeknapt, de stenen schoongeschrapt, de kozijnen geschilderd. Hij opende het minuscule houten tuinhok, waar hij met hetzelfde gemak overheen had kunnen stappen, liep naar de voordeur, die al van het slot was gesprongen, door de stoffige gang de hoek om de huiskamer in, waar hij op de bank plofte, op zijn oortje tikte en *'Battle of Brothers'* fluisterde.

Hij zuchtte, de spieren van zijn schouders en zijn rug ontspanden, zijn mond viel open en zijn pupillen vernauwden, terwijl op zijn lenzen, achter de gele letters van het logo, zich een mistige, groene wereld ontvouwde. Vier dagen lang heeft hij de simulatie gespeeld, alleen onderbroken om te eten, te drinken, zich te ontlasten en een paar uur te slapen; een hardnekkig gedragspatroon, waar hij in terugviel als hij zich met de reële wereld geen raad wist.

In de bossen ten noorden van Bastogne, vlak bij de Belgisch-Franse grens, lagen ze nu al twee dagen onder vuur. Het was midden in de winter. Overdag vijf, 's nachts dertien graden onder nul. Droog, maar mistig. De damp trok in hun kleren en in de dekens waaronder ze sliepen. Ze waren vanuit Reims met vrachtwagens gebracht, honderden achter elkaar, in een lange stoet die door de heuvels had geslingerd, de lichten nog aan. De weg was te verraderlijk om in het donker te rijden. Ze waren een makkelijk doelwit geweest voor de nachtjagers die over het gebied patrouilleerden. Op elkaar gepropt in de laadbak hoorden ze de bommen inslaan, twaalf, dertien, veertien keer, sommige op hooguit een paar meter afstand.

‘We hebben geen keus,’ had hij tegen zijn mannen gezegd. ‘We moeten zorgen dat we vannacht nog aankomen.’

Ze keken hem gespannen aan, Floyd, Albert, Leo tegenover hem, Stephen en Joseph naast hem op de bank. Ze konden elkaar met de knieën raken. Hij keek ze stuk voor stuk in de ogen, knikte ze bemoedigend toe. Floyd had een zenuwtrekje rond zijn mond.

‘Misschien pakken ze ons vannacht,’ zei hij, terwijl hij met zijn hoofd wenkte in de richting waar de laatste explosie had geklonken. ‘Misschien pakken ze ons morgen. Misschien volgende week. Maar als we deze overleven...’ Hij maakte een rondje langs iedereen die in de achterbak

zat. ‘Dan hebben we morgen in elk geval de kans om ze het te laten voelen.’

Leo leunde wat verder naar achteren, Albert grimaste naar hem. ‘Ik hoop het... Ik kan niet wachten. Ik moet pissen als een rund.’

Dat was twee dagen geleden. Leo was dood. Granaatscherf door zijn halsslagader. Alberts rechterbeen was afgezet. Ze lagen met de compagnie aan de voet van een heuvel die bebost was en in de zomer voor beschutting had kunnen zorgen. Maar na de sneeuwval van gisteren staken ze met hun zandgroene uniformjasjes scherp tegen de witte ondergrond af. Het materieel voor de winter, sokken, dekens, jassen, schoenen, had hen nog steeds niet bereikt.

Boven op de heuvel hadden de Duitse bataljons zich verschanst, met zicht op alle omringende valleien. De *higher ground*. Zeker tweeduizend man infanterie. Vier mitrailleurnesten. Twee stukken geschut. Een onmogelijke opgave om ze ook maar tot op honderd meter te naderen.

Sinds de zon was opgekomen, hadden ze zich niet durven te verroeren, weggekropen in de schuttersputjes die ze ’s nachts hadden gegraven. Hij keek naast zich en zag Stephen over zijn hele lichaam rillen, zijn armen rond zijn opgetrokken benen geklemd. Het punt dreigde te naderen dat er nog meer slachtoffers zouden gaan vallen, niet door de inkomende granaten of de kogels van de scherpschutters, maar door uitputting en kou.

‘Ik moet wat doen,’ mompelde hij.

‘Huh? Zei je wat?’ rilde Stephen naast hem.

‘Nee hoor,’ zei hij, en legde zijn hand op zijn schouder. ‘Nog even volhouden.’

Bijna een kilometer verderop lag de Eerste Compagnie, verscholen achter een met kreupelhout begroeide wal, on-